

Υπόθεση C-82/21

**Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

9 Φεβρουαρίου 2021

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie
(Πολωνία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

13 Οκτωβρίου 2020

Ενάγοντες:

B.S.

L.S.

Εναγομένη:

M.

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Αξίωση επιστροφής ορισμένου χρηματικού ποσού που καταβλήθηκε
αχρεωστήτως στο πλαίσιο τοκοχρεολυτικών δόσεων δυνάμει συμβάσεως
ενυπόθηκου δανείου η οποία περιείχε μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες·

Αντικείμενο και νομική βάση του προδικαστικού ερωτήματος

Ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, και ιδίως του άρθρου 6 παράγραφος 1, και του
άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, καθώς και των αρχών της
ισοδυναμίας, της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου·
άρθρο 267 ΣΛΕΕ

Προδικαστικό ερώτημα

Πρέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, καθώς και οι αρχές της ισοδυναμίας, της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν νομολογιακή ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά την οποία η αξίωση του καταναλωτή για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων δυνάμει καταχρηστικής ρήτρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή υπόκειται σε δεκαετή παραγραφή που αρχίζει από την εκπλήρωση εκ μέρους του καταναλωτή κάθε επιμέρους παροχής, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο καταναλωτής δεν γνώριζε ότι επρόκειτο για καταχρηστική ρήτρα.

Κρίσιμες διατάξεις του ενωσιακού δικαίου

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές: εικοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη, εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη, άρθρο 6, παράγραφος 1, και άρθρο 7, παράγραφοι 1 και 2

Κρίσιμες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. αριθ. 16, θέση 93, όπως έχει τροποποιηθεί) (νόμος της 23ης Απριλίου 1964, Αστικός Κώδικας, στο εξής: ΑΚ):

Απαγορεύεται η χρήση δικαιώματος η οποία θα αντέβαινε στον κοινωνικοοικονομικό σκοπό του δικαιώματος ή στις αρχές της κοινωνικής συμβίωσης. Τέτοια πράξη ή παράλειψη του δικαιούχου δεν θεωρείται άσκηση δικαιώματος και δεν απολαύει προστασίας (άρθρο 5).

Ως καταναλωτής θεωρείται κάθε φυσικό πρόσωπο που συνάπτει με επαγγελματία δικαιοπραξία η οποία δεν συνδέεται άμεσα με την οικονομική ή την επαγγελματική του δραστηριότητα (άρθρο 22¹).

Με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπει ο νόμος, οι χρηματικές αξιώσεις υπόκεινται σε παραγραφή (άρθρο 117, παράγραφος 1).

Μετά τη συμπλήρωση της παραγραφής, ο καθού η αξίωση απαλλάσσεται από την υποχρέωση ικανοποίησής της, εκτός αν παραιτηθεί από την ένσταση παραγραφής. Ωστόσο, η παραίτηση από την ένσταση παραγραφής πριν συμπληρωθεί η παραγραφή είναι άκυρη (άρθρο 117, παράγραφος 2).

Αν δεν ορίζεται άλλως με ειδική διάταξη, η παραγραφή είναι δεκαετής και, για αξιώσεις περιοδικών παροχών ή αξιώσεις που συνδέονται με την άσκηση

οικονομικής δραστηριότητας, τριετής (άρθρο 118, όπως ίσχυε έως τις 8 Ιουλίου 2018).

Αν δεν ορίζεται άλλως με ειδική διάταξη, η παραγραφή είναι εξαετής και, για αξιώσεις περιοδικών παροχών ή αξιώσεις που συνδέονται με την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας, τριετής. Ωστόσο, η παραγραφή συμπληρώνεται την τελευταία ημέρα του ημερολογιακού έτους, εκτός αν η προθεσμία παραγραφής είναι μικρότερη των δύο ετών (άρθρο 118, όπως ισχύει από τις 9 Ιουλίου 2018).

Η παραγραφή αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση κατέστη απαιτητή. Όταν το απαιτητό της αξίωσης εξαρτάται από τη διενέργεια ορισμένης πράξεως εκ μέρους του δικαιούχου, η παραγραφή αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία κατά την οποία η αξίωση κατέστη απαιτητή, εφόσον ο δικαιούχος ενήργησε το συντομότερο δυνατόν (άρθρο 120, παράγραφος 1).

Η παραγραφή διακόπτεται: 1) με κάθε πράξη η οποία διενεργείται άμεσα ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου οργάνου που είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφορών ή για την εκτέλεση απαιτήσεων ορισμένου είδους, ή ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου, με σκοπό να προβληθεί, να βεβαιωθεί, να ικανοποιηθεί ή να εξασφαλιστεί η απαίτηση· 2) με την αναγνώριση της αξίωσης από τον καθού· 3) με την έναρξη διαδικασίας διαμεσολάβησης (άρθρο 123, παράγραφος 1).

Μετά από κάθε διακοπή, η παραγραφή αρχίζει εκ νέου (άρθρο 124, παράγραφος 1).

Σε περίπτωση διακοπής της παραγραφής είτε με διαδικαστική πράξη ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου οργάνου που είναι αρμόδιο για την επίλυση διαφορών ή για την εκτέλεση απαιτήσεων ορισμένου είδους, ή ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου, είτε με την έναρξη διαδικασίας διαμεσολάβησης, η παραγραφή δεν αρχίζει εκ νέου ενόσω εκκρεμεί η σχετική διαδικασία (άρθρο 124, παράγραφος 2).

Οι ρήτρες σύμβασης που συνάπτεται με καταναλωτή, οι οποίες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, δεν δεσμεύουν τον καταναλωτή εάν διαμορφώνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του κατά τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη και πλήττει σοβαρά τα συμφέροντά του (μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες). Η παρούσα διάταξη δεν ισχύει για τις ρήτρες που καθορίζουν τις κύριες παροχές των συμβαλλομένων μερών, όπως την τιμή ή την αμοιβή, εφόσον είναι διατυπωμένες με σαφήνεια (άρθρο 385¹, παράγραφος 1).

Σε περίπτωση που, κατ' εφαρμογήν της παραγράφου 1, μια συμβατική ρήτρα δεν δεσμεύει τον καταναλωτή, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη (άρθρο 385¹, παράγραφος 2).

Ως συμβατικές ρήτρες που δεν αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης νοούνται εκείνες επί του περιεχομένου των οποίων ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να ασκήσει πραγματική επιρροή. Αυτό ισχύει ιδίως για συμβατικές ρήτρες οι οποίες προέρχονται από γενικούς όρους συναλλαγών που

προτάθηκαν στον καταναλωτή από τον αντισυμβαλλόμενο (άρθρο 385¹, παράγραφος 3).

Το βάρος αποδείξεως του ισχυρισμού ότι μια ρήτρα αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης φέρει το συμβαλλόμενο μέρος το οποίο την επικαλείται (άρθρο 385¹, παράγραφος 4).

Το ζήτημα αν μια συμβατική ρήτρα συνάδει με τα χρηστά ήθη εξετάζεται με βάση την κατάσταση κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, λαμβανομένων υπόψη του περιεχομένου της, των όλων περιστάσεων της σύναψής της, καθώς και των λοιπών συμβάσεων που συνδέονται με τη σύμβαση στην οποία περιλαμβάνεται η υπό εξέταση ρήτρα (άρθρο 385²).

Όποιος αποκόμισε περιουσιακό όφελος χωρίς νόμιμη αιτία με ζημία άλλου υποχρεούται να αποδώσει την ωφέλεια σε είδος και, αν αυτό δεν είναι δυνατό, να επιστρέψει την αξία της (άρθρο 405).

Οι διατάξεις των προηγούμενων άρθρων έχουν ιδίως εφαρμογή σε περίπτωση αχρεώστητης παροχής (άρθρο 410, παράγραφος 1).

Η παροχή είναι αχρεώστητη αν αυτός που την εκπλήρωσε δεν υπείχε γενικώς υποχρέωση ή δεν υπείχε υποχρέωση έναντι του προσώπου προς το οποίο κατέβαλε, ή αν εξέλιπε η αιτία της παροχής ή δεν επιτεύχθηκε ο επιδιωκόμενος σκοπός της, ή αν η δικαιοπραξία από την οποία πηγάζει η υποχρέωση παροχής ήταν άκυρη και δεν κατέστη έγκυρη μετά την εκπλήρωση της παροχής (άρθρο 410, παράγραφος 2).

Η αξίωση από αδικοπραξία παραγράφεται μετά την παρέλευση τριών ετών από την ημερομηνία κατά την οποία ο παθών έλαβε γνώση της ζημίας και του υπόχρεου προς αποζημίωση. Ωστόσο, ο χρόνος αυτός δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δέκα έτη από την ημερομηνία επέλευσης του ζημιολόγου γεγονότος (άρθρο 442¹, παράγραφος 1, ΑΚ, όπως ίσχυε έως τις 26 Ιουνίου 2017).

Η αξίωση από αδικοπραξία παραγράφεται μετά την παρέλευση τριών ετών από την ημερομηνία κατά την οποία ο παθών έλαβε γνώση ή μπορούσε, αν επιδείκνυε τη δέουσα επιμέλεια, να λάβει γνώση της ζημίας και του υπόχρεου προς αποζημίωση. Ωστόσο, ο χρόνος αυτός δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δέκα έτη από την ημερομηνία επέλευσης του ζημιολόγου γεγονότος (άρθρο 442¹, παράγραφος 1, ΑΚ, όπως ισχύει από τις 27 Ιουνίου 2017).

Συνοπτική παρουσίαση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

- 1 Το 2006 οι διάδικοι συνήψαν σύμβαση ενυπόθηκου δανείου σε ελβετικό φράγκο (CHF), η οποία είχε ως αντικείμενο τη χορήγηση, από την εναγομένη στους ενάγοντες της κύριας δίκης, πίστωσης για τη χρηματοδότηση του κόστους κατασκευής κατοικίας. Το ξένο νόμισμα στο οποίο συνομολογήθηκε το δάνειο ήταν το CHF. Η διάρκεια του δανείου ήταν 360 μήνες, ήτοι από τις 8 Αυγούστου

2006 έως τις 5 Αυγούστου 2036. Η αποπληρωμή του δανείου γινόταν με την καταβολή τοκοχρεολυσίου που μειωνόταν σταδιακά. Αρχικώς, το ετήσιο επιτόκιο ήταν 2,25 %, αλλά προσωρινώς (κατά τη διάρκεια της περιόδου ασφάλισης του δανείου), αυξήθηκε σε 3,25 %. Η αξία του CHF βάσει του οποίου υπολογίστηκε το χορηγηθέν δάνειο από την τράπεζα ήταν η ισχύουσα τιμή αγοράς του με βάση τον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας. Το ποσό του δανείου εκφρασμένο σε CHF καθορίζεται με βάση την τιμή αγοράς του νομίσματος CHF στον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημερομηνία και ώρα εκταμίευσης του δανείου/της δόσης. Το επιτόκιο ήταν κυμαινόμενο και στη σύμβαση προσδιοριζόταν το ύψος του κατά την ημερομηνία σύναψής της. Το επιτόκιο του δανείου μπορούσε να μεταβληθεί σε περίπτωση μεταβολής του δείκτη αναφοράς που οριζόταν για το νόμισμα αυτό ή των χρηματοοικονομικών συνθηκών της αγοράς χρήματος και κεφαλαίων του κράτους στο οποίο το νόμισμα έχει συναφθεί η σύμβαση. Οι τοκοχρεολυτικές δόσεις καταβάλλονταν σε πολωνικά ζλότυ (PLN) κατόπιν μετατροπής βάσει της τιμής πώλησης του CHF σύμφωνα με τον ισχύοντα πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας κατά την ημερομηνία εξόφλησης.

- 2 Με την από 18 Φεβρουαρίου 2012 τροποποίηση της σύμβασης δανείου που συμφωνήθηκε μεταξύ των διαδίκων ως επιτόκιο του δανείου ορίστηκε ο βασικός δείκτης LIBOR 3 μηνών πλέον σταθερού για όλη τη διάρκεια του δανείου περιθωρίου της τράπεζας ανερχόμενου σε 0,57 %.
- 3 Οι ενάγοντες ζήτησαν με την αγωγή τους να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους επιστρέψει ως αχρεωστήτως καταβληθέν το ποσό των 74 414,52 PLN με τους νόμιμους τόκους υπερημερίας, το οποίο αφορά τις τοκοχρεολυτικές δόσεις που αυτή εισέπραξε από τους ενάγοντες βάσει της από 4 Αυγούστου 2006 σύμβασης ενυπόθηκου δανείου σε CHF. Επικουρικώς, οι ενάγοντες ζήτησαν, σε περίπτωση που κριθεί ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας των επίμαχων ρητρών συμπαρασύρει σε ακυρότητα ολόκληρη τη σύμβαση δανείου, να υποχρεωθεί η εναγομένη να τους επιστρέψει ποσό ίσο με όλες τις δόσεις του δανείου τις οποίες κατέβαλαν εντός του χρονικού διαστήματος μεταξύ της 5ης Οκτωβρίου 2006 και της 5ης Μαρτίου 2010. Με τις προτάσεις της, η εναγομένη ζήτησε την απόρριψη της αγωγής.
- 4 Κατά τη συζήτηση της αγωγής, οι ενάγοντες δήλωσαν ότι καμία από τις αμφισβητούμενες ρήτρες της σύμβασης δανείου δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης με την εναγομένη τράπεζα. Οι εργαζόμενοι της τράπεζας δεν παρουσίασαν στους ενάγοντες τη διαχρονική εξέλιξη της ισοτιμίας CHF/PLN, ούτε τους ενημέρωσαν ότι με τη σύναψη της σύμβασης δανείου θα αναλάμβαναν τον κίνδυνο μεταβολής του κόστους του spread και της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Οι ενάγοντες δεν ενημερώθηκαν σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους μπορούσαν να περιορίσουν τον συναλλαγματικό κίνδυνο ούτε τους διευκρινίστηκε ο τρόπος με τον οποίο καταρτίζεται ο πίνακας συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας και καθορίζεται το εύρος του spread. Οι ενάγοντες δεν έλαβαν επίσης ενημέρωση σχετικά με τα κριτήρια μεταβολής του επιτοκίου του δανείου τους και συγκεκριμένα σχετικά με τις παραμέτρους

που λαμβάνει υπόψη η τράπεζα όταν αποφασίζει τη μεταβολή του επιτοκίου. Κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης δανείου οι ενάγοντες δεν διέθεταν ειδικές νομικές και οικονομικές γνώσεις ούτε επαγγελματική πείρα ως υπάλληλοι τράπεζας ή άλλου πιστωτικού ιδρύματος και δεν είχαν εισοδήματα ή αποταμιεύσεις σε CHF.

Κύριοι ισχυρισμοί των διαδίκων της κύριας δίκης

- 5 Οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι η επίμαχη σύμβαση περιέχει μη επιτρεπτές ρήτρες οι οποίες αφορούν τη μετατροπή του κεφαλαίου και των δόσεων του δανείου σε CHF (άρθρο 7, παράγραφος 1, και άρθρο 11, παράγραφος 5) και το δικαίωμα της εναγομένης να μεταβάλλει το επιτόκιο του δανείου (άρθρο 10, παράγραφος 2) Κατά την άποψή τους, συνέπεια της καταχρηστικότητας των ως άνω συμβατικών ρητρών είναι ότι η εναγομένη εισέπραξε υψηλότερα από τα πραγματικά ποσά δόσεων και, επομένως, ζητούν από αυτή να τους καταβάλει ποσό 74 414,52 PLN που αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ του ποσού των καταβληθεισών δόσεων του δανείου (213 305,35 PLN) και του πραγματικού ποσού των δόσεων αυτών (138 890,83 PLN) για το χρονικό διάστημα μεταξύ της 7ης Σεπτεμβρίου 2009 και της 6ης Ιουνίου 2017. Αντιθέτως, η εναγομένη υποστηρίζει ότι η σύμβαση δανείου που συνήφθη μεταξύ των διαδίκων δεν είναι άκυρη ούτε περιέχει μη επιτρεπτές συμβατικές ρήτρες. Η εναγομένη προέβαλε επίσης ένσταση παραγραφής.

Συνοπτική παράθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

- 6 Στην υπό κρίση υπόθεση, οι ενάγοντες αμφισβητούν το κύρος της λεγόμενης ρήτρας μετατροπής (άρθρο 7, παράγραφος 1, και άρθρο 11, παράγραφος 4, της σύμβασης) και της λεγόμενης ρήτρας κυμαινόμενου επιτοκίου (άρθρο 10, παράγραφος 2, στην αρχική του μορφή), οι οποίες περιλαμβάνονται στη σύμβαση δανείου και προέρχονται από τους γενικούς όρους συναλλαγών που χρησιμοποιεί η εναγομένη τράπεζα. Οι ρήτρες έχουν αποτελέσει επανειλημμένα αντικείμενο δικαστικού ελέγχου και σχεδόν πάντοτε θεωρούνται μη επιτρεπτές κατά την έννοια του άρθρου 385¹, παράγραφος 1, ΑΚ. Εντούτοις, στασιάζεται το ζήτημα των συνεπειών του καταχρηστικού χαρακτήρα των εν λόγω ρητρών. Όσον αφορά τις συνέπειες της μη δεσμευτικότητας των ρητρών, στην πρόσφατη νομολογία αντιπαρατίθενται δύο απόψεις. Κατά την πρώτη άποψη, κατόπιν της απάλειψης των ρητρών μετατροπής η σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα πρέπει να θεωρείται ως σύμβαση δανείου σε PLN. Αντιθέτως, κατά τη δεύτερη άποψη, η εξάλειψη των μη επιτρεπτών ρητρών μετατροπής επισύρει την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης δανείου. Όσον αφορά το ζήτημα της μη δεσμευτικότητας της ρήτρας κυμαινόμενου επιτοκίου (άρθρο 10, παράγραφος 2) έχουν διαμορφωθεί επίσης δύο νομολογιακές απόψεις. Κατά την πρώτη, κατόπιν της εξάλειψης της ρήτρας κυμαινόμενου επιτοκίου η σύμβαση πρέπει να θεωρείται ως σύμβαση δανείου με σταθερό επιτόκιο και ως τέτοιο ορίζεται το επιτόκιο που συμφωνήθηκε κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης δανείου. Κατά τη δεύτερη (και σήμερα

κρατούσα) νομολογιακή άποψη, η εξάλειψη της ρήτρας κυμαινόμενου επιτοκίου από τη σύμβαση δανείου συμπαρασύρει σε ακυρότητα ολόκληρη τη σύμβαση.

- 7 Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, το Sąd Rejonowy (περιφερειακό δικαστήριο) εξετάζει το ενδεχόμενο να κηρύξει άκυρη στο σύνολό της τη σύμβαση δανείου που συνήψαν οι διάδικοι, πράγμα που μπορεί να είναι συνέπεια τόσο του χαρακτηρισμού ως καταχρηστικών των ρητρών μετατροπής ή της ρήτρας κυμαινόμενου επιτοκίου (άρθρο 10, παράγραφος 2), όσο και του χαρακτηρισμού ως καταχρηστικών τόσο των πρώτων όσο και της δεύτερης συμβατικής ρήτρας. Προς τούτο, το αιτούν δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι ναι μεν το περιεχόμενο του άρθρου 10, παράγραφος 2, της σύμβασης τροποποιήθηκε με την από 8 Δεκεμβρίου 2008 τροποποιητική σύμβαση, ωστόσο κρίσιμος για την εκτίμηση του μη επιτρεπτού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας είναι ο χρόνος σύναψης της σύμβασης (άρθρο 385² ΑΚ), ενώ, αν διαπιστωθεί ότι το άρθρο 10, παράγραφος 2, είναι μη επιτρεπτή συμβατική ρήτρα που συμπαρασύρει σε ακυρότητα τη σύμβαση, η σύμβαση δανείου θα είναι άκυρη *ex tunc* (εξαρχής) και, ως εκ τούτου, η τροποποιητική σύμβαση που συνήφθη εκ των υστέρων θα είναι ανίσχυρη. Η ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης δανείου θα σήμαινε ότι, δυνάμει του άρθρου 410, παράγραφος 2, ΑΚ όλες οι παροχές που έγιναν βάσει αυτής είναι αχρεώστητες και ότι, ως εκ τούτου, θα έπρεπε να επιστραφούν βάσει του άρθρου 405 ΑΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 410, παράγραφος 1, ΑΚ. Ως εκ τούτου, η εναγομένη θα μπορούσε να ζητήσει από τους ενάγοντες την απόδοση ποσού ίσου με το ποσό του δανείου που τους χορήγησε (455 000 PLN), ενώ οι ενάγοντες θα μπορούσαν να ζητήσουν από την εναγομένη να τους αποδώσει το ποσό όλων των δόσεων του δανείου τις οποίες της έχουν καταβάλει μέχρι σήμερα.
- 8 Όσον αφορά την ένσταση παραγραφής που πρότεινε η εναγομένη, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε απόρριψη του αιτήματος των εναγόντων κατά μεγάλο μέρος του, το αιτούν δικαστήριο εξετάζει το βάσιμο της και εκτιμά ότι στην αξίωση των εναγόντων πρέπει να εφαρμοστεί ο γενικός κανόνας της δεκαετούς παραγραφής ο οποίος ισχύει για τις αξιώσεις που γεννήθηκαν πριν από τις 9 Ιουλίου 2018 (άρθρο 118 ΑΚ). Στο πλαίσιο αυτό, θεμελιώδες είναι το ζήτημα του χρονικού σημείου έναρξης της παραγραφής των επίμαχων αξιώσεων των εναγόντων και ως προς το σημείο αυτό αποφασιστική σημασία έχει το άρθρο 120, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, ΑΚ. Κατά τη νομολογία, η παραγραφή της αξίωσης απόδοσης του αδικαιολόγητου πλουτισμού (αχρεώστητης παροχής) αρχίζει την ημέρα κατά την οποία η ωφέλεια (παροχή) θα έπρεπε να αποδοθεί αν ο δανειστής είχε καλέσει τον οφειλέτη να εκπληρώσει την παροχή το συντομότερο δυνατόν, ήτοι εντός του χρόνου από την αδικαιολόγητη λήψη της ωφέλειας που είναι αναγκαίος για την απόδοσή της χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Δεν έχει σημασία για την έναρξη της παραγραφής το χρονικό σημείο κατά το οποίο εκείνος που κατέβαλε την παροχή έλαβε γνώση του αχρεώστητου χαρακτήρα της παροχής ούτε το χρονικό σημείο κατά το οποίο κάλεσε πράγματι τον οφειλέτη να την αποδώσει. Τα ανωτέρω ισχύουν επίσης και για τις απαιτήσεις που αφορούν αχρεώστητες παροχές που καταβλήθηκαν σε εκτέλεση άκυρων συμβατικών ρητρών, στην περίπτωση που το συμβαλλόμενο μέρος δεν είχε γνώση της ακυρότητας των

ρητρών αυτών. Σε περίπτωση αποδοχής της ανωτέρω άποψης, θα πρέπει να γίνει δεκτό εν προκειμένω ότι η αξίωση απόδοσης των δόσεων που καταβλήθηκαν μεταξύ της 5ης Οκτωβρίου 2006 και της 5ης Μαρτίου 2010 έχει παραγραφεί λόγω της παρέλευσης δεκαετίας από την ημερομηνία καταβολής κάθε επιμέρους δόσης. Επομένως, δεδομένου ότι η κατανηφιστική αγωγή στην υπό κρίση υπόθεση κατατέθηκε στις 7 Αυγούστου 2019, έχουν παραγραφεί οι αξιώσεις που αφορούν τις δόσεις που είχαν καταβληθεί 10 έτη πριν από την κατάθεση της αγωγής (7 Αυγούστου 2019), ήτοι πριν από την 7η Αυγούστου 2009. Με βάση τα ανωτέρω, το αιτούν δικαστήριο εξετάζει το ζήτημα αν η εκτεθείσα ερμηνεία του άρθρου 120, παράγραφος 1, ΑΚ συνάδει με το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, καθώς και με τις αρχές της ισοδυναμίας, της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου.

- 9 Η προστασία του καταναλωτή δεν είναι απόλυτη¹ και ο καθορισμός ευλόγων αποκλειστικών προθεσμιών για την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων για λόγους ασφάλειας δικαίου είναι σύμφωνος με το δίκαιο της Ένωσης². Παράλληλα, οι λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής της προστασίας των καταναλωτών δεν μπορούν να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να διαμορφώνονται κατά τρόπο που να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας)³. Μεταξύ των κατάλληλων και αποτελεσματικών μέσων για την διασφάλιση του δικαιώματος αποτελεσματικής προσφυγής των καταναλωτών πρέπει να περιλαμβάνεται και η δυνατότητα άσκησης προσφυγής ή ανακοπής υπό εύλογες δικονομικές προϋποθέσεις, ούτως ώστε η άσκηση των δικαιωμάτων τους να μην υπόκειται σε όρους, όπως προθεσμίες και δαπάνες, που υπονομεύουν την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η οδηγία 93/13⁴. Επομένως, το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται σε εθνική νομοθεσία κατά την οποία υπόκειται σε παραγραφή η αξίωση απόδοσης που προκύπτει από τη διαπίστωση της ακυρότητας, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της

¹ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Δεκεμβρίου 2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo, σκέψη 68, και της 16ης Ιουλίου 2020, C-224/19 και C-259/19, Caixabank, σκέψη 82.

² Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 6ης Οκτωβρίου 2009, C-40/08, Asturcom Telecomunicaciones, σκέψη 41, της 21ης Δεκεμβρίου 2016, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, Gutiérrez Naranjo, σκέψη 69, και της 16ης Ιουλίου 2020, C-224/19 και C-259/19, Caixabank, σκέψη 82.

³ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 26ης Οκτωβρίου 2006, C-168/05, Mostaza Claro, σκέψη 24, της 3ης Απριλίου 2019, C-266/18, Aqua Med., σκέψη 47, της 26ης Ιουνίου 2019, C-407/18, Addiko Bank, σκέψη 46, και της 16ης Ιουλίου 2020, C-224/19 και C-259/19, Caixabank, σκέψη 83.

⁴ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 1ης Οκτωβρίου 2015, C-32/14, ERSTE Bank Hungary, σκέψη 59, της 21ης Απριλίου 2016, C-377/14, Radlinger και Radlingerova, σκέψη 40, και της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, C-176/17, Profi Credit Polska, σκέψη 63.

ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας⁵. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν με τη συγκεκριμένη ρύθμιση της παραγραφής της περιουσιακής αξίωσης του καταναλωτή διασφαλίζεται η τήρηση των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Η προθεσμία που τάσσεται πρέπει να είναι ουσιαστικά επαρκής για την προετοιμασία και την άσκηση αποτελεσματικού ένδικου βοηθήματος⁶. Η ανάλυση των κανόνων που διέπουν την παραγραφή της αξίωσης του καταναλωτή δεν πρέπει όμως να περιορίζεται μόνο στην εξέταση της διάρκειας της παραγραφής, αλλά πρέπει να περιλαμβάνει και τις ρυθμίσεις εφαρμογής της, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο αυτή αρχίζει⁷. Εν προκειμένω, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή σε δύο αποφάσεις του Δικαστηρίου. Με την απόφαση της 9ης Ιουλίου 2019, το Δικαστήριο έκρινε ότι τριετής παραγραφή που αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία πλήρους εκτέλεσης της σύμβασης δεν είναι ικανή να διασφαλίσει την αποτελεσματική προστασία του καταναλωτή, καθόσον αυτή ενδέχεται να έχει συμπληρωθεί προτού ο καταναλωτής λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα ρήτρας η οποία περιέχεται στη σύμβαση. Επομένως, η εν λόγω παραγραφή καθιστά υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στον καταναλωτή η οδηγία 93/13⁸. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας δεν επιτρέπει να υπόκειται η άσκηση αγωγής για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων σε τριετή παραγραφή, η οποία αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία λύσης της επίμαχης σύμβασης, ανεξαρτήτως αν ο καταναλωτής γνώριζε ή μπορούσε ευλόγως να γνωρίζει, κατά την ημερομηνία αυτή, τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας της σύμβασης αυτής που προβάλλεται προς στήριξη της αγωγής του περί επιστροφής, διότι τέτοιοι κανόνες παραγραφής μπορούν να καταστήσουν υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στον καταναλωτή η οδηγία 93/13⁹. Αντιθέτως, με την απόφαση της 16ης Ιουλίου 2019 το Δικαστήριο έκρινε ότι η εφαρμογή πενταετούς παραγραφής η οποία αρχίζει να τρέχει από της συνάψεως της συμβάσεως, στο μέτρο που συνεπάγεται ότι ο καταναλωτής μπορεί να ζητήσει την επιστροφή των ποσών που κατέβαλε σε εκτέλεση συμβατικής ρήτρας η οποία κρίθηκε καταχρηστική μόνον κατά τα πρώτα πέντε έτη μετά την υπογραφή της συμβάσεως, ανεξαρτήτως του αν γνώριζε ή μπορούσε ευλόγως να γνωρίζει την καταχρηστικότητα της ρήτρας αυτής, δύναται να καταστήσει υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που ο καταναλωτής αντλεί από την οδηγία 93/13 και, ως εκ τούτου, να παραβιάσει την αρχή της αποτελεσματικότητας, σε συνδυασμό με την αρχή της

⁵ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Ιουλίου 2020, C-224/19 και C-259/19, Caixabank, σκέψη 83 [84].

⁶ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Οκτωβρίου 2015, C-8/14, BBVA, σκέψη 29.

⁷ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 2020, C-698/18 και C-699/18, SC Raiffeisen Bank, σκέψη 61.

⁸ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 2020, C-698/18 και C-699/18, SC Raiffeisen Bank, σκέψη 67.

⁹ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 2020, C-698/18 και C-699/18, SC Raiffeisen Bank, σκέψη 75.

ασφάλειας δικαίου¹⁰. Έτσι, κατά το Δικαστήριο, κατά την ανάλυση των εθνικών κανόνων παραγραφής των αξιώσεων όσον αφορά τη συμβατότητά τους προς την αρχή της αποτελεσματικότητας, πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο χρονικό σημείο έναρξης της παραγραφής της αξίωσης του καταναλωτή. Ως προς το ζήτημα αυτό, πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι το σύστημα προστασίας που θεσπίζει η οδηγία 93/13 στηρίζεται στην παραδοχή ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε σχέση με τον επαγγελματία όσον αφορά τόσο τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης όσο και το επίπεδο πληροφόρησης, και ως εκ τούτου είναι υποχρεωμένος να προσχωρήσει στους όρους που έχει εκ των προτέρων καταρτίσει ο επαγγελματίας, χωρίς να μπορεί να ασκήσει επιρροή επί του περιεχομένου τους¹¹. Συνεπώς, είναι δυνατόν οι καταναλωτές να αγνοούν τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας περιλαμβανόμενης σε σύμβαση ενυπόθηκου δανείου ή να μην αντιλαμβάνονται την έκταση των δικαιωμάτων τους που απορρέουν από την οδηγία 93/13¹². Από την ανωτέρω νομολογία προκύπτει ότι η παραγραφή της αξίωσης του καταναλωτή δεν πρέπει να αρχίζει ενόσω ο καταναλωτής δεν έχει λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας ή τουλάχιστον ενόσω δεν θα μπορούσε ευλόγως να λάβει γνώση του. Ένα τέτοιο συμπέρασμα είναι ιδιαίτερα κρίσιμο στην περίπτωση σύμβασης δανείου που συνάπτεται για διάρκεια 30 ετών. Είναι ελάχιστα πιθανό ο καταναλωτής που έχει εκπληρώσει επί πολλά έτη τις υποχρεώσεις από σύμβαση που περιέχει καταχρηστικές ρήτρες, να μπορούσε εξ αρχής να γνωρίζει τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών αυτών.

- 10 Με βάση τα ανωτέρω, συνάγεται ότι η εκτεθείσα ερμηνεία του άρθρου 120, παράγραφος 1, ΑΚ αντιβαίνει στο άρθρο 6, παράγραφος 1, και στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, καθώς και στις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου. Επομένως, η εν λόγω διάταξη του εθνικού δικαίου πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η παραγραφή της αξίωσης του καταναλωτή για την απόδοση ποσών που καταβλήθηκαν βάσει σύμβασης που περιείχε μη επιτρεπτές ρήτρες δεν πρέπει να αρχίζει σε καμία περίπτωση κατά τον χρόνο εκπλήρωσης της παροχής, αλλά μόνον κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο ο καταναλωτής έλαβε γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας. Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της εφαρμογής του άρθρου 5 ΑΚ υπό την έννοια ότι αυτό δίνει τη δυνατότητα να θεωρηθεί η ένσταση παραγραφής ως κατάχρηση δικαιώματος εκ μέρους της εναγομένης και, ως εκ τούτου, να θεωρηθεί ότι η προβολή της δεν παράγει έννομα αποτελέσματα.

¹⁰ Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Ιουλίου 2020, C-224/19 και C-259/19, Caixabank, σκέψη 91.

¹¹ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 19ης Δεκεμβρίου 2019, C-453/18 και C-494/18, Bondora, σκέψη 40 και της 9ης Ιουλίου 2020, C-698/18 και C-699/18, SC Raiffeisen Bank, σκέψη 67.

¹² Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, C-176/17, Profi Credit Polska, σκέψη 69, και της 16ης Ιουλίου 2020, C-224/19 και C-259/19, Caixabank, σκέψη 90.

- 11 Οι δανειακές συμβάσεις (ιδίως οι συμβάσεις ενυποθήκου δανείου) έχουν συνήθως πολυετή διάρκεια και διαφορά ως προς το ζήτημα αν μια συμβατική ρήτρα είναι ή όχι επιτρεπτή μπορεί να ανακύψει και μετά την παρέλευση δέκα ετών από τη σύναψή τους. Τίθεται, επομένως, το ερώτημα αν η εθνική ρύθμιση συνάδει προς το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, καθόσον περιορίζει τις αξιώσεις που προκύπτουν από τη διαπίστωση του μη επιτρεπτού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας (κίνδυνος ο καταναλωτής να επιτυγχάνει την απόδοση σε αυτόν μέρους μόνον των αχρεωστήτως καταβληθέντων, στην περίπτωση προβολής ένστασης παραγραφής). Για παράδειγμα, στην περίπτωση της εισπράξεως από την τράπεζα spread κατόπιν της μετατροπής σε ξένο νόμισμα των ποσών που κατέβαλε ο καταναλωτής σε PLN θα πρόκειται για πολλαπλές αξιώσεις απόδοσης του spread των οποίων η παραγραφή θα αρχίζει από το χρονικό σημείο καταβολής εκ μέρους του οφειλέτη κάθε επιμέρους δόσης του δανείου.
- 12 Όσον αφορά το ζήτημα της έναρξης της παραγραφής της αξίωσης της τράπεζας για απόδοση του κεφαλαίου του δανείου, το ίδιο το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η ακύρωση της σύμβασης λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα μέρους των ρητρών της έχει κατά κανόνα ως συνέπεια να καταστεί αμέσως απαιτητό το υπολειπόμενο οφειλόμενο ποσό του δανείου¹³. Δεν αμφισβητείται ότι η παραγραφή της αξίωσης της τράπεζας, καθόσον εμπίπτει στην οικονομική της δραστηριότητα, είναι τριετής (άρθρο 118 ΑΚ). Αντιθέτως, η εφαρμογή του άρθρου 120, παράγραφος 1, ΑΚ, σύμφωνα με την προεκτεθείσα νομολογία, θα σήμαινε ότι η παραγραφή πρέπει να αρχίζει να τρέχει από την ημερομηνία χορήγησης της πίστωσης και, επομένως, η αξίωση της τράπεζας για απόδοση του κεφαλαίου του δανείου έχει παραγραφεί πλήρως.
- 13 Ως εκ τούτου, αν η κατανηφιστική αξίωση του καταναλωτή για επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων η οποία πηγάζει από την άκυρη σύμβαση δανείου θα έπρεπε να θεωρηθεί έστω ως εν μέρει παραγεγραμμένη ενώ η αντίστοιχη αξίωση της τράπεζας δεν θα ήταν η ίδια παραγεγραμμένη (τούτο δε παρά την τυπικά συντομότερη παραγραφή), οι καταναλωτές θα περιάγονταν σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση και δεν θα υλοποιούνταν οι εγγυήσεις που απορρέουν από την οδηγία 93/13. Στο πλαίσιο αυτό, ακόμη και οι καταναλωτές που θα γνώριζαν και θα κατανοούσαν τα δικαιώματά τους θα μπορούσαν να αποθαρρυνθούν όσον αφορά την επιδίωξη της αξίωσής τους φοβούμενοι ότι, στην καλύτερη των περιπτώσεων, θα μπορούσαν να επιτύχουν την επιστροφή μέρους μόνο των ποσών που έχουν καταβάλει ενώ η τράπεζα θα δικαιούνταν να αξιώσει την επιστροφή της παροχής της στο σύνολό της.
- 14 Επομένως, είναι βάσιμο το ερώτημα αν η άποψη ότι η αξίωση του καταναλωτή έχει παραγραφεί για τους λόγους αυτούς αντιβαίνει στην αρχή της ισοδυναμίας. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η τήρηση της αρχής αυτής προϋποθέτει ότι ο επίμαχος εθνικός κανόνας εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στις

¹³ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ής Απριλίου 2014, C-26/13, Kásler, σκέψη 84, και της 26ης Μαρτίου 2019, C-70/17 και C-179/17, Abanca Corporación Bancaria i Bankia, σκέψη 58.

ένδικες προσφυγές που στηρίζονται σε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης όσο και σε εκείνες που στηρίζονται σε μη τήρηση του εσωτερικού δικαίου και έχουν παρεμφερές αντικείμενο και παρεμφερή αιτία¹⁴. Η παραβίαση της αρχής της ισοδυναμίας μπορεί να γίνει δεκτή για έναν ακόμη λόγο, ήτοι τη σημαντική διαφορά στο χρονικό σημείο έναρξης της παραγραφής της αξίωσης αποκατάστασης της ζημίας που προκλήθηκε από παράνομη πράξη (άρθρο 442¹, παράγραφος 1, k.c.), η οποία δεν μπορεί να αρχίσει πριν ο ζημιωθείς λάβει γνώση της ζημίας και του προσώπου που υποχρεούται να την αποκαταστήσει, και της παραγραφής της αξίωσης απόδοσης των αχρεωστήτως καταβληθέντων (άρθρο 120 παράγραφος 1, k.c.). Οι δύο αυτές αξιώσεις έχουν σαφώς κοινά χαρακτηριστικά, ήτοι δεν πρόκειται για αξιώσεις από δικαιοπραξίες (περιλαμβανομένων των συμβάσεων), αλλά από συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά στα οποία ο νόμος προσδίδει ορισμένες έννομες συνέπειες. Επομένως, μια τέτοια διαφοροποίηση αποτελεί παραβίαση της αρχής της ισοδυναμίας. Πράγματι, αν ο καταναλωτής έχανε χρήματα κατατεθειμένα στην τράπεζα κατόπιν παράνομης πράξης της τράπεζας ή προσώπου για τις πράξεις του οποίου ευθύνεται η τράπεζα, η παραγραφή της αξίωσής του θα άρχιζε να τρέχει αργότερα δυνάμει του άρθρου 442¹, παράγραφος 1, k.c. Πράγματι, είναι δύσκολο να προσδιοριστούν οι λόγοι που θα δικαιολογούσαν τη διαφοροποίηση της θέσης του καταναλωτή στις δύο ανωτέρω περιπτώσεις.

- 15 Το αιτούν δικαστήριο προτείνει να δοθεί η ακόλουθη απάντηση: το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου καθώς και οι αρχές της ισοδυναμίας, της αποτελεσματικότητας και της ασφάλειας δικαίου έχουν την έννοια ότι αποκλείουν νομολογιακή ερμηνεία των εθνικών διατάξεων κατά την οποία η παραγραφή της αξίωσης του καταναλωτή για την επιστροφή των αχρεωστήτως καταβληθέντων δυνάμει καταχρηστικής ρήτρας σύμβασης συναφθείσας μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή αρχίζει πριν ο καταναλωτής λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα της συμβατικής ρήτρας ή το χρονικό σημείο κατά το οποίο αυτός θα μπορούσε ευλόγως να λάβει γνώση του καταχρηστικού χαρακτήρα της.

¹⁴ Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 27ης Φεβρουαρίου 2014, C-470/12, Pohotovost', σκέψη 47, και της 9ης Ιουλίου 2020, C-698/18 και C-699/18, SC Raiffeisen Bank, σκέψη 67.